

IZUČAVANJE NEPRIJATELJEVOG NAORUŽANJA I VOJNE OPREME U ASIMETRIČNOM RATU

Marko Pavlović
Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine

Tehnički obaveštajni rad ili izučavanje neprijateljevog naoružanja i vojne opreme je jedna od vojnoobaveštajnih disciplina. Prikupljanje, obrada i korišćenje podataka o osobinama i mogućnostima protivničkih sredstava za vođenje oružane borbe predstavlja veliki izazov u eri asimetričnih ratova, prvenstveno zbog upotrebe improvizovanih naprava. Pojmovi koji se odnose na ovu oblast prezentovani su u radu korišćenjem definicije i klasifikacije. Istorijska metoda upotrebljena je za prezentovanje razvoja tehničkog obaveštajnog rada u SAD, a analizom sadržaja dostupne i relevantne literature navedene su struktura, glavne karakteristike i obeležja naučno-tehnološke obaveštajne zajednice SAD.

Ključne reči: *naoružanje, vojna oprema, obaveštajni rad, obaveštajno obezbeđenje, tehnički obaveštajni rad, TECHINT*

Uvod

Obaveštajni podaci imaju veoma veliku ulogu u procesu donošenja vojnih odluka na svim nivoima komandovanja. Samim tim, konstantan obaveštajni rad je jedan od preduslova za postizanje uspeha. U centru pažnje vojnoobaveštajnih organa nalaze se brojni zadaci koji se odnose na praćenje oružanih snaga neprijatelja. Svakako, zavisno od nivoa komandovanja, posebna pažnja posvećuje se onom delu neprijateljevih snaga koji mu se direktno suprotstavlja i koji ima najveći uticaj na izvođenje borbenih dejstava njegovih jedinica.¹ Jedan od težišnih zadataka obaveštajnog rada u borbenim dejstvima su i nove vrste naoružanja i vojne opreme² neprijatelja. Materijelno-tehnički faktor oružane borbe postaje sve značajniji u odnosu na ljudski faktor, prostor i vreme. Sofisticirana sredstva postaju autonomna u radu, broj operatora na njima se smanjuje, a težnja je da se umnogome smanji uticaj faktora vremena i prostora. Takođe, prema Bžežinskom, tehnologija je, pored vojnog, ekonomskog i kulturnog, jedan od četiri odlučujuća domena globalne moći.³ Stoga se praćenju razvoja i upotrebe novog naoružanja i vojne opreme protivnika pridaje sve veća pažnja.

¹ Grupa autora: „Obaveštajno obezbeđenje borbenih dejstava oružanih snaga”, udžbenik za vojne škole, SSNO, VIZ, 1980, str. 17.

² U daljem tekstu skraćeno NVO.

³ Bžežinski, Z.: „Velika šahovska tabla”, CID, Podgorica, 1999, str. 27.

Istorija obiluje pozitivnim i negativnim primerima prikupljanja, obrade i upotrebe podataka o novim vrstama naoružanja i vojne opreme neprijatelja. Taktičko-tehničke karakteristike, način upotrebe, stečena iskustva, ali i proces proizvodnje materijalno-tehničkih sredstava oduvek je u centru pažnje obaveštajnih organa. Ratovi na početku XXI veka uglavnom su okarakterisani kao asimetrični, posebno oni koje su vodile SAD i njihovi partneri. Tokom ovih ratova slabije strane su se koristile različitim naoružanjima ne serijske proizvodnje, prevashodno improvizovanim eksplozivnim napravama, protivoklopnim sredstvima i sl. Sve to dodatno je zakomplikovalo proučavanje naoružanja i vojne opreme protivnika. Sjedinjene Države, kao država sa dosta iskustava iz asimetričnih ratova, mogu da pruže jedan od primera koji govori o načinu na koji je organizovana ova vojnoobaveštajna disciplina i kolika se pažnja pridaje ovoj tematici.

U ovom radu su predstavljeni osnovni pojmovi vezani za prikupljanje i izučavanje neprijateljevog naoružanja i vojne opreme, organizaciju institucija zaduženih za tehnički obaveštajni rad u SAD i za metode prikupljanja, obrade i korišćenja podataka.

Definisanje termina

U Pravilu JNA obaveštajno obezbeđenje oružanih snaga⁴ prikupljanje obaveštajnih podataka je definisano kao najsloženija funkcija obaveštajnog obezbeđenja. Navedeno je pet načina putem kojih se ono vrši. To su: obaveštajno-operativna delatnost; izviđanje vidova, rodova i službi; ispitivanje ratnih zarobljenika i onih koji su prebegli; izučavanje neprijateljevih dokumenata, primeraka novog (nepoznatog) naoružanja i ostalih novih tehničkih i borbenih sredstava i vojne opreme; i izučavanje poverljivih, javnih i drugih publikacija (štampe, časopisa, pravila, udžbenika, meteoroloških izveštaja i sl.) i praćenje emisija neprijateljevih sredstava javnog informisanja. U nastavku se navodi da se podaci mogu prikupljati i korišćenjem raznih izvora i načina koje primenjuju stanovništvo i druge strukture van oružanih snaga, kao i razmenom obaveštajnih podataka sa prijateljskim i savezničkim zemljama.

U oružanim snagama zapadnih zemalja opšteprihvaten termin za izučavanje naoružanja i vojne opreme je tehnički obaveštajni rad.⁵ Termin „tehnika“ može označavati više pojmova. To su, pre svega, oruđa i oružja koje koristi čovek, a obuhvatniji i prihvaćeniji termin je oprema. Takođe, to su znanja, tj. skup metoda i njihovo korišćenje u bilo kom radu. U čisto vojnom kontekstu, tehnički obaveštajni rad je rad na naoružanju i opremi koje koriste oružane snage stranih država. U literaturi se često sreće termin inostrani materijal, koji je sinonim za naoružanje i vojnu opremu. On se koristi kao sveobuhvatni naziv za sisteme naoružanja, opremu, aparature, dokumenta i snadbevanje inostranih oružanih snaga ili ne vojnih organizacija. NVO koja je zarobljena tokom borbenih dejstava naziva se zarobljeni neprijatelj materijal.⁶ Stoga, pod pojmom tehnički u ovom slučaju podrazumevaju se oružja, oruđa i druga vojna oprema, a ne veštine, umešnost ili primena znanja. Osim toga, tehnički obaveštajni rad ne bi trebalo da bude mešan sa podacima dobijenim „pomoću tehničkih sredstava“. Na primer, prikupljanje podataka tehnič-

⁴ Група аутора: „Правило обавештајно обезбеђење оружаних снага“, ССНО, Београд, 1987, стр. 36.

⁵ Technical Intelligence, скраћено TECHINT.

⁶ Captured enemy materiel, скраћено CEM.

kim sredstvima, kao što su kamere i analiza dobijenih fotografija, ne predstavlja tehnički, već slikovni obaveštajni rad. Srodan termin je i naučno-tehnički obaveštajni rad. Međutim, to je samo podskup tehničkog obaveštajnog rada.

Tehnički obaveštajni rad

Tehnički obaveštajni rad je jedna od obaveštajnih disciplina. Ostale obaveštajne discipline su: obaveštajni rad sa ljudima; slikovni obaveštajni rad; elektronsko izviđanje; obaveštajni rad merenja i označavanja; kontraobaveštajni rad; obaveštajni rad javnih izvora i mnoge druge.⁷

Tehnički obaveštajni rad organizuje se sa namerom sticanja znanja o naoružanju i opremi oružanih snaga stranih zemalja. Primarna svrha tehničkog obaveštajnog rada je sprečavanje i izbegavanje iznenađenja vlastitih oružanih snaga u tehnološkom smislu. Ostali ciljevi rada su: prilagođavanje tehnologija koje su razvile druge države, procena inostranih naučnih i tehničkih mogućnosti i razvijanje protivmera namenjenih neutralisanju tehnoloških prednosti neprijatelja.

Znanje o karakteristikama i sposobnostima protivnikovog oružja dozvoljava nacijama da razviju efikasne protivmere. Proizvod tehničkog obaveštajnog rada su obaveštajni podaci dobijeni prikupljanjem i analizom strane vojne opreme i ostalih materijalno-tehničkih sredstava. „Tehnička informacija je informacija dobijena iz prikupljanja, obrade, analize i eksploatacije (korišćenja) podataka i informacija koje se odnose na inostranu opremu i materijal u svrhu predupređenja tehnološkog iznenađenja, procenjivanjem inostranih naučnih i tehničkih kapaciteta i razvijanjem protivmera koje bi neutralisale protivnikove tehnološke prednosti”⁸.

U zavisnosti od nivoa komandovanja koje podržava, tehnički obaveštajni rad delimo na: naučno-tehnički obaveštajni rad i tehnički obaveštajni rad bojišta. Naučno-tehnički obaveštajni rad podržava nacionalni nivo vlasti (donosioci strateških odluka), dok tehnički obaveštajni rad bojišta podržava operativni i taktički nivo (komandanti korpusa, divizija i brigada).⁹ Što se tiče strategijskog nivoa u SAD, tehnički obaveštajni rad obezbeđuje da one i dalje ostanu najmoćnija sila na svetu kada se govori o vojnoj tehnici. Takođe, dostupnost raznovrsnih naprednih tehnologija na svetskom tržištu zahteva konstantno praćenje i sprovođenje protivmera u slučaju upotrebe tih tehnologija protiv SAD. Na operativnom i taktičkom nivou tehnologija utiče na vidove oružanih snaga, tj. na organizaciju, obuku, razvijanje vođstva i izvođenje operacija. Ukoliko bi neprijatelj u borbi koristio nove tehnološke mogućnosti, to bi izazvalo konfuziju i čak dovelo do nemogućnosti izvršenja misije. Zbog toga je tehnički obaveštajni rad ključan u procesu ranog identifikovanja neprijateljevih tehničkih mogućnosti i razvoju protivmera koje će koristiti komandirima i komandantima.

Dva su cilja tehničkog obaveštajnog rada: da osigura oružanim snagama SAD održavanje tehnološke prednosti u odnosu na protivnike i da izvodi pravovremenu i tačnu podršku borcima na bojištu.¹⁰

⁷ Field manual 2.0 „Intelligence”, *Headquarters Department Of The Army*, mart 2010, p. 1-21.

⁸ Joint Publication 1-02 „Dictionary of Military and Associated Terms”, *U.S. Department of Defense*, 15.10.2011., p. 296.

⁹ Grupa autora: „Introduction to battlefield technical intelligence”, Edition B, *US Army Intelligence Center*, Fort Huachuca, januar 1998., p.1-1.

¹⁰ Field Manual 34-54 „Technical intelligence”, *Headquarters, Department of the Army*, Washington, DC, 30.01.1998., p. 2-1.

Naučno-tehnički obaveštajni rad

Naučno-tehnički obaveštajni rad pokriva šire područje nego što je izučavanje neprijateljevog naoružanja i vojne opreme. Finalni proizvod je informacija dobijena prikupljanjem, procenom, obradom i tumačenjem inostranih naučnih i tehničkih informacija koje pokrivaju:

- inostrana dostignuća u osnovnim i primenjenim istraživanjima¹¹ i primenjenom inženjeringu;
- naučne i tehničke karakteristike, sposobnosti i ograničenja svih inostranih vojnih sistema, naoružanja, sistema naoružanja i materijala;
- istraživanje i razvoj i metode proizvodnje ovih sistema.

Dakle, ova potdisciplina ne izučava samo naoružanje i vojnu opremu, već i način na koji je razvijena i proizvedena, proizvodne norme države ili organizacije koja je proizvodi i verovatne ekonomske i druge povlastice date projektu. Samim tim, tehnički obaveštajni rad, u njegovom najširem značenju, može ali i ne mora imati čisto vojni zahtev. Date naučne i tehničke informacije su važan dio nacionalne konkurentne pozicije na svetskom tržištu. Tako se naučno-tehnički obaveštajni rad upliće u ekonomski obaveštajni rad. Vlada SAD definisala je ekonomski obaveštajni rad kao „aktivnosti koje su sponzorirane od vlade ili usklađene obaveštajne aktivnosti kreirane sa ciljem da na nezakonit i prikriven način dođu u posed klasifikovanih dokumenata i/ili osetljive političke i zakonom zaštićene informacije agencija vlade SAD ili kompanija, stvarajući uslove za uvećanje šansi ekonomije druge države u konkurentskim aktivnostima i narušavanje ekonomske bezbednosti SAD-a”. Pojedini autori smatraju da su termini: industrijska špijunaža, ekonomska špijunaža ili korporativna špijunaža, sinonimi i predstavljaju oblik špijunaže koja se najčešće vrši u komercijalne svrhe, umesto iz čisto nacionalnih, bezbednosnih razloga. Sa druge strane, postoji podela po kojoj ekonomsku špijunažu izvode ili organizuju vlade stranih država i vrši se na međunarodnom nivou, dok se industrijska ili korporativna špijunaža češće javlja između nacionalnih kompanija ili korporacija. U najširem značenju obaveštajni rad konkurencije¹² predstavlja skup radnji na prikupljanju, obradi i korišćenju obaveštajnih podataka o proizvodima, kupcima, konkurentima i bilo kojem aspektu koji treba da podrži rukovodioce i menadžere u donošenju strateških odluka u okviru jedne organizacije. Obaveštajni rad konkurencije je etička i pravno-poslovna praksa, za razliku od industrijske špijunaže koja je nezakonita. Porteous¹³ identifikuje dva načina ekonomskog obaveštajnog rada: obaveštajni rad poslovnih pregovora i makroekonomski obaveštajni rad. Akt o ekonomskoj špijunaži¹⁴ u SAD iz 1996. godine deklarise kao ilegalne dve vrste aktivnosti: krađu poslovnih tajni za dobrobit stranih država i krađu poslovnih tajni u komercijalne svrhe.

¹¹ Osnovna istraživanja se bave uglavnom teorijskim problemima, vrše se uglavnom u laboratoriji (strogo kontrolisani uslovi) i primenjivost dobijenih rezultata je ograničena. Primenjena istraživanja se bave rešavanjem praktičnih problema (primenjivost u praksi) i vrše se uglavnom u tzv. „prirodnom ambijentu“.

¹² Competitive intelligence.

¹³ Porteous, S.: „Commentary No. 46: Economic Espionage (II)”, *Canadian Security Intelligence Service*, July 1994.

¹⁴ USAM Chapter 9-59.000, „Economic Espionage Act of 1996”, *United States Department of Justice Criminal Division*, February 27, 2013.

Sama kategorizacija jedne aktivnosti može biti složena ako neka od obaveštajnih agencija izvodi naučno-tehnički obaveštajni rad nad privatnim kompanijama koje su smeštene u njihovim zemljama. To postaje još složenije ako se informacije proslede organizacijama koje bi mogle izaći na tržište sa tim proizvodom i postati konkurentne. Pored toga, informacije ne moraju biti ukradene, već kupljene od operativaca ili poslovnih ljudi, a mogli bi ih iskoristiti inženjeri koji se bave tzv. reverznim inženjeringom, sa ciljem da tu tehnologiju iskoriste u vlastitim proizvodima. Ova pojava posebno je izražena pri izradi softvera, a manje u drugim oblastima. U posed neke vrste tehnologije iz SAD u toku 2005. godine pokušalo je da dođe 108 zemalja.¹⁵

Tehnički obaveštajni rad bojišta

Termin „bojište” označava svaku zonu operacija koju oružane snage SAD posedaju dok izvode pun spektar vojnih operacija. Misija elemenata KoV-a OS SAD koji izvode tehnički obaveštajni rad je podrška komandanata na taktičkom nivou u borbi i naporima da izvoju pobedu u bici. Kroz prikupljanje, obradu i korišćenje naučnih i tehničkih informacija i podataka, komandanti koriste analize i proizvode dobijene tehničkim obaveštajnim radom kako bi identifikovali i odgovorili na protivnikovu trenutnu tehnološku prednost.¹⁶ Misija tehničkog obaveštajnog rada osigurava da borci imaju jasno razumevanje potpunih tehnoloških sposobnosti svojstvenih za neprijateljevo naoružanje. Ovim znanjem borci prilagođavaju protivmere, operativne i taktičke postupke, ako su neophodni za uspešno izvršavanje dodeljene misije.¹⁷

Sadržaj tehničkog obaveštajnog rada

Zbog same prirode prikupljanja i obrade podataka sadržaj naučno-tehničkog obaveštajnog rada se razlikuje od tehničkog obaveštajnog rada bojišta.

Sadržaj naučno-tehničkog obaveštajnog rada

Sadržaj naučno-tehničkog obaveštajnog rada sastoji se od sledećih funkcija: planiranje i organizovanje, prikupljanje podataka, obrada podataka i korišćenje obaveštajnih podataka.

1. Planiranje i organizovanje naučno-tehničkog obaveštajnog rada

Nasuprot tehničkom obaveštajnom radu na taktičkom nivou, naučno-tehnološki obaveštajni rad na nacionalnom nivou teži da dođe u posed tehnologije stranih država putem obaveštajnog rada sa ljudima ili poslovnim kanalima, a manje zarobljavanjem inostrane opreme. Zbog toga je neophodno izvršiti detaljno planiranje i organizovanje celokupnog procesa, a posebno prikupljanja podataka.

¹⁵ Annual Report to Congress on Foreign Economic Collection and Industrial Espionage 2005., US National Counterintelligence Executive, *Office of the Director of National Intelligence*, 2005.

¹⁶ Grupa autora: „Introduction to battlefield technical intelligence”, Edition B, *US Army Intelligence Center*, Fort Huachuca, januar 1998. p.1-1.

¹⁷ Field Manual 34-54 „Technical intelligence”, *Headquarters, Department of the Army*, Washington, DC, - 30.01.1998., p. 1-1.

2. Prikupljanje podataka

Prikupljanje se najčešće izvodi tokom poslovnih odnosa, što uključuje oglasnu i prodajnu fazu. Takođe, značajna količina podataka dobija se pridobijanjem pojedinaca koji poseduju znanje. Ipak, najjednostavnije metode mogu biti i najisplativije. Neke od njih su: upućivanje zahteva za klasifikovanim, osetljivim ili kontrolisanim informacijama. Zatim, to su zajednički projekti i ulaganja, možda ne čak ni na ciljnoj tehnologiji, ali da bi doveo sakupljače obaveštajnih podataka u kontakt sa ljudima ili objektima sa osetljivim informacijama. Sledeći pristup je tzv. „ofšor rad”, tj. premeštanje kompanija u države u kojima se nalazi tehnologija, a u kojima je zaštita podataka mnogo složenija. Zatim, tu je nudičenje servisnih usluga ustanovama ili licima koja poseduju željene informacije. To može uključivati složeniju tehničku podršku, kao što su popravke ili testiranja, ali i jednostavne usluge, kao što su skupljanje i odvoz otpada, u kojem se mogu pronaći željene informacije. Čak i administrativni podaci koji su označeni kao zastareli, npr. platne liste, mogu odvesti do pojedinaca koji bi bili potencijalni saradnici za pristup informacijama. Svakako, sajamske manifestacije i različite vrste mitinga nude dosta informacija, a prilično je lako ući na takva mesta. Do podataka koji se nalaze u informacionim sistemima može se doći korišćenjem „spyware” programa ili drugih hakerskih tehnika.

Druga kategorija započinje sa ugovorima u kojima je vlada zemlje domaćina u potpunosti svesna da može biti izložena jačem ili slabijem uticaju špijunskih aktivnosti: „Od sredine 1980-ih, razvoj, proizvodnja i prodaja sistema naoružanja se vrtoglavo internacionalizovala kroz zajedničke razvojne programe koji su sponzorirani od strane vlada tih država i različitih vrsta industrijskih veza, uključujući međunarodne podugovore i timske dogovore, zajedničke poduhvate i prekogranične saradnje i nabavke”.¹⁸ Bivši direktor Centralne obaveštajne agencije Džejms Vulsli izjavio je sledeće: „Bilo da su ekonomske ili vojne prirode, većina američkih obavještajnih podataka dolazi iz otvorenih izvora. Ali pet odsto, koje su i najvažnije tajne mi dobijamo špijunažom, prislušivanjem komunikacija ili izviđanjem iz satelita”.¹⁹

Na kraju, nacije imaju različite poglede o tome šta sadrži ofanzivni, a šta defanzivni obaveštajni rad. Svakako, postoje države i obaveštajne službe čiji rad prevazilazi prikupljanje informacija, već za cilj imaju da utiču na događaje neposredno, bilo na makroekonomskom nivou ili prema firmama i kompanijama.

3. Obrada podataka

Obradu podataka vrše relevantne institucije. Najčešće su to različite vladine agencije, instituti ili same obaveštajne službe. Koja od institucija će obaviti obradu zavisi najpre od prirode i karakteristika prikupljenih podataka, ali i od mogućnosti i kapaciteta institucije.

4. Korišćenje obaveštajnih podataka

Poslednja faza predstavlja dobijanje finalnog proizvoda koji će zadovoljiti misiju i zadatke tehničkog obaveštajnog rada. Samim tim, obrađeni podaci i informacije biće dostavljeni donosiocima odluka na stratezijskom nivou u vidu različitih izveštaja. Takođe, oni će biti iskorišćeni za preduzimanje konkretnih protivmera.

¹⁸ Grupa autora: „Defense Industrial Security: Weaknesses in U.S. Security Arrangements With Foreign-Owned Defense Contractors”, *U.S. General Accounting Office, GAO/NSIAD-96-64*, February 1996.

¹⁹ Porteous, S.: „Commentary No. 59: Economic / Commercial Interests and Intelligence Services”, *Canadian Security Intelligence Service, Commentary series*, July 1995.

Sadržaj tehničkog obaveštajnog rada bojišta

Operacije tehničkog obaveštajnog rada bojišta sastoje se od sledećih faza: prikupljanja, hitne ili predeksploatacije, početnog izveštaja, evakuacije (ukoliko je neophodna), detaljne obrade i analize i izrade i dostavljanja finalnih proizvoda.

1. Prikupljanje

U prikupljanju NVO i relevantnih pripadajućih dokumenata važnu ulogu ima slučajnost. Ova faza često započinje kada vojnik pronade interesantan i njemu nepoznat deo NVO na bojištu i izvesti o tome pretpostavljenog starešinu. Zatim, usled kvara na sredstvu, ono može da padne u ruke protivnika. Postoje i metode sistematskog prikupljanja razvijanjem tzv. „liste želja”. Prikupljanje se vrši kroz veći broj kanala, pa i komercijalnim, trgovačkim kanalima. Diplomatsko-konzularna predstavništva, kroz njihove aktivnosti, takođe mogu biti uključena u prikupljanje informacija o inostranom NVO.

2. Predeksploatacija i početni izveštaj

Nad informacijom ili sredstvom najpre će biti izvršena predeksploatacija, kako bi se utvrdilo da li predstavlja prednost neprijatelja. Ako se utvrdi da predstavlja, informacija ili sredstvo šalju se na detaljniju analizu. U međuvremenu, na osnovu obavljene predeksploatacije piše se početni izveštaj. Na osnovu njega izdaju se eventualna upozorenja komandirima i komandantima jedinica na terenu. Dakle, postoji obostrana zavisnost između boraca na bojištu i analitičara koji se bave tehničkim obaveštajnim radom. Komandanti i komandiri na operativnom i taktičkom nivou identifikuju, zarobljavaju, osiguravaju i evakušu zarobljeni protivnikov materijal koji je kasnije dostupan za obradu.

3. Evakuacija

Evakuacija se izvodi sa bojišta prema relevantnim institucijama u državi radi detaljne obrade. Može se izvršiti kopnenim, pomorskim ili vazдушnim putem. Jedan od najvažnijih zahteva prilikom transporta jeste da ne dođe do oštećenja zarobljene NVO.

4. Obrada (eksploatacija) zarobljenog materijala

Analitičari dobijaju zarobljeni protivnikov materijal, sprovode detaljnu obradu i preporučuju protivmere za prevazilaženje tehnološke prednosti neprijatelja. Drugi rezultat ove analize je razvoj nove tehnologije ili unapređenje postojeće. U svakom slučaju, krajnji rezultat je neutralisanje tehnološke prednosti protivnika. Ova faza uključuje različite tipove tehničkih i operacionalnih testova. Zbog toga je potrebno da postoje dobro razvijene procedure za testiranje različitih vrsta NVO. Testiranje često uključuje borbene i marševske radnje i testiranja kojima se sredstva ne uništavaju.

5. Izrada i dostavljanje finalnih proizvoda

Proizvod tehničkog obaveštajnog rada podrazumeva izradu raznovrsnih izveštaja i dokumenata. Ova dokumenta uključuju široki spektar materijala: od kratkih poruka i izveštaja napisanih na bojištu do sveobuhvatnih i detaljnih studija koje su pripremili istraživački timovi. U toku rata izrađuju se tehnički priručnici za pojedine delove NVO protivni-

ka, katalogi neprijateljeve opreme u kojima su prezentovane informacije o neprijateljevoj opremi, priručnici o oružanim snagama stranih zemalja i informacije koje se dostavljaju kroz različite vrste izveštaja i obaveštenja.

Mesto tehničkog obaveštajnog rada u poređenju sa drugim vojnoobaveštajnim disciplinama

Tehnički obaveštajni rad ima mnogo dodirnih tačaka, a u nekim slučajevima je i isprepletan sa drugim vojnoobaveštajnim disciplinama. Svakako, on naizmenično uključuje elemente slikovnog obaveštajnog rada, obaveštajnog rada merenja i označavanja i elektronskog izviđanja. Preklapa se sa obaveštajnim radom sa ljudima, iako neki teoretičari insistiraju da obaveštajni rad ljudi ne učestvuje u prikupljanju obaveštajnih podataka za tehnički obaveštajni rad. Po njima, „operativci tehničkog obaveštajnog rada imaju visoko specijalizovane zadatke, ali oni ne analiziraju šta je izvor i šta je značenje podataka. Sa druge strane, operativci koji se bave obaveštajnim radom sa ljudima zaduženi su da analiziraju svrhu i motive drugih ljudi”.²⁰ Ipak, najviše dodirnih tačaka ima sa obaveštajnim radom merenja i označavanja. On se deli na šest glavnih disciplina. To su: elektro-optički, nuklearni, geofizički, radarski, materijalni i radiofrekventni.²¹ Materijalni obaveštajni rad merenja i označavanja je jedna od vodećih obaveštajnih disciplina.²² Obuhvata prikupljanje, obradu i analize gasovitih, tečnih ili čvrstih materija. Ključan je u odbrani od nuklearno-radiloško-hemijsko-bioloških pretnji.²³ Razlikuje se od tehničkog obaveštajnog rada, ali postoje i podudaranja u radu. Da bi se razumela ova razlika, može se navesti primer različitih vrsta obrade i analiza pogonskog goriva nekog neprijateljevog sredstva kao što su protivoklopne rakete. Analitičari koji se bave tehničkim obaveštajnim radom radili bi sa zarobljenim sredstvom ili delovima tog sredstva da bi razumeli njegovu namenu, borbene osobine, taktičko-tehničke karakteristike, načine izvođenja borbenih i marševskih radnji i sl. Oni bi ga možda i ispalili pod kontrolisanim uslovima. Suprotno tome, analitičari koji se bave materijalnim obaveštajnim radom merenja i označavanja prikupili bi informacije o oružju uglavnom kroz izvođenje zapažanja prilikom neprijateljeve upotrebe oružja. Oni će saznati više o načinu na koji neprijatelj koristi oružje, dok će analitičari tehničkog obaveštajnog rada doći do podataka o načinu proizvodnje, održavanju i veštinama koje su potrebne za upotrebu oružja.

Razvoj tehničkog obaveštajnog rada u oružanim snagama SAD

Prvi put „Prikupljanje i proučavanje zarobljene opreme i materijala” kao jedna od funkcija obaveštajnog rada službe za snabdevanje oružjem i uslugama, kasnije poznate kao tehnička služba pominje se u osnovnom terenskom priručniku „Ispitivanje protivniko-

²⁰ Smith, R.: „HUMINT vs TECHINT”, www.cp.noym.net, 11.07.2007.

²¹ Field Manual 2-0, „Intelligence”, *Department of the Army*, Washington, DC, mart 2010., chapter 9.

²² Field Manual 2-0, „Intelligence”, *Department of the US Army*, May 2004, Chapter 9: Measurement and Signals Intelligence.

²³ „Operations Security Intelligence Threat Handbook”, Section 2: Intelligence Collection Activities and Disciplines, Interagency OPSEC Support Staff (IOSS), May 1996.

vog ljudstva, prebjega, dokumenata i materijala” iz 1939. godine. Naredni korak bio je formiranje obaveštajne sekcije u okviru tehničke službe 1940. godine. Terenski priručnik FM 30-15 „Ispitivanje protivnikovog ljudstva, prebega, dokumenata i materijala” donosi mnogo detaljnija uputstva za rukovanje zarobljenim materijalom. Prvi terenski priručnik FM 30-16 „Tehnički obaveštajni rad” objavljen je 1953. godine.

Tokom 1962. godine mnoge obaveštajne funkcije i resursi izvučeni su iz KoV-a i premešteni u okvir agencija Ministarstva odbrane. Posle 1962. godine tehnički obaveštajni rad sastoji se od obaveštajnih aktivnosti nekoliko organizacija, tj. svaki vid oružanih snaga ima instituciju koja se bavi ovom vrstom obaveštajnog rada.²⁴

Pored ostalih, 1962. godine formiran je „Centar za nauku i tehnologiju kopnenih snaga stranih država”,²⁵ koji je 1985. godine stavljen pod komandu obaveštajne agencije KoV-a. Novi terenski priručnik FM 34-54 „Tehnički obaveštajni rad bojišta” kojim je zamenjen FM 30-16 izašao je 1990. godine.

„Centar za nauku i tehnologiju kopnenih snaga stranih država” potčinjen je 1992. godine pod zajednički štab KoV-a, tj. pod Komandu za obaveštajno i bezbednosne poslove KoV-a. „Centar za nauku i tehnologiju kopnenih snaga stranih država” i „Centar za analizu pretnji” se 1994. godine stapaju u jednu organizaciju koja je nazvana „Nacionalni kopneni obaveštajni centar”. Njegova misija je izvođenje naučno-tehničkog obaveštajnog rada i vojnoobaveštajnog rada nad inostranim kopnenim snagama radi podrške vojnih komandanata, jedinica KoV-a, razvojnih centara, pa sve do donosioca odluka na nacionalnom nivou.

Pored ove organizacije, tehničkim obaveštajnim radom u oružanim snagama SAD bave se i obaveštajni elementi drugih rodova oružanih snaga SAD. To su: Nacionalni vazduhoplovni i svemirski obaveštajni centar koji je potčinjen Vazduhoplovnoj obaveštajnoj agenciji ratnog vazduhoplovstva SAD i jedna sekcija u okviru Obaveštajne kancelarije ratne mornarice koja sprovodi aktivnosti tehničkog obaveštajnog rada za potrebe ratne mornarice SAD.

Odbrambena obaveštajna agencija je primarna obaveštajna agencija Ministarstva odbrane, i u njenom sastavu deluju: „Raketni i svemirski obaveštajni centar” koji je zadužen za izvođenje naučnog i tehnološkog obaveštajnog rada na raketama zemlja-vazduh stranih zemalja, i sistemima balističkih raketa sa dometom manjim od jedan kilometar i „Nacionalni centar za medicinski obaveštajni rad” koja je, kako se pretpostavlja, jedina organizacija na svetu sa sveobuhvatnom misijom medicinskog obaveštajnog rada.

Na nacionalnom nivou SAD naučno-tehničke analize inostranih komunikacija i komunikacijske bazbednosne opreme, kao i inostranih istraživanja u ovom prostoru vrši Nacionalna bezbednosna agencija. Centralna obaveštajna agencija izvodi taktičke radnje na komunikacijama kako bi obmanula inostrane obaveštajne operacije.²⁶ Centar za naoružanje, obavještajno obezbeđenje, neproliferaciju i kontrolu naoružanja koji vodi CIA izvodi obaveštajnu podršku radi zaštite SAD od strategijskih pretnji i iznenađenja inostranim naoružanjem.²⁷

²⁴ Bolin, R. L.: „Army Technical Intelligence Chronology”, *University of Nebraska-Lincoln*, Lincoln, NE, 2005.

²⁵ Army Foreign Science and Technology Center

²⁶ <https://www.cia.gov/offices-of-cia/science-technology/index.html>

²⁷ <https://www.cia.gov/offices-of-cia/intelligence-analysis/organization-1/index.html>

Naučno-tehnološka obaveštajna zajednica

Naučno-tehnološka obaveštajna zajednica²⁸ zadovoljava ciljeve tehničkog obaveštajnog rada na nacionalnom nivou u miru, a strateške zahteve u ratu. Organizovana je da pronalazi i izučava strana tehnološka dostignuća. Koristi se analizom karakteristika i operativnih sposobnosti strane opreme koja se upotrebljava ili može upotrebiti u vojne svrhe. Iako je stratejska sigurnost primarni cilj NTOZ-a, ona ima i značajan udeo u zadovoljavanju zahteva na operativnom i taktičkom nivou. Komunikacije između NTO centara i jedinica za tehnički obaveštajni rad bojišta omogućavaju korišćenje njihovih sveobuhvatnih baza podataka i ekspertiza radi brzog zadovoljenja zahteva boraca.²⁹ Organizacijska struktura sistema odbrambene NTOZ SAD je sledeća:³⁰

Ministarstvo odbrane SAD (DOD)

- Odbrambena obaveštajna agencija (DIA)
 - Raketni i svemirski obaveštajni centar (MSIC)
 - Nacionalni centar za medicinski obaveštajni rad (NCMI)
- Kopnena vojska (Army)
 - Nacionalni kopneni obaveštajni centar (NGIC)
 - 203. vojnoobaveštajni bataljon (203rd MI bn)
- Ratno vazduhoplovstvo (Air Force)
 - Nacionalni vazduhoplovni i svemirski obaveštajni centar (NASIC)
- Ratna mornarica (Navy)
 - Mornarički tehnički centar za eksplozivne naprave (NAVEODTECHCEN)
 - Obaveštajna kancelarija ratne mornarice (ONI-23)

Pored ovih institucija, i mnogi drugi delovi oružanih snaga i Ministarstva odbrane SAD, ali i civilnih struktura, uključeni su u rad pojedinih sadržaja tehničkog obaveštajnog rada.

203. vojnoobaveštajni bataljon³¹

Jedinica koja u svom sastavu ima aktivnu i rezervnu komponentu sa više od 45 različitih vojnih veština je 203. VOb. Naslednik je VOb-a za strani materijal³² i 11. VO čete.³³ Namenjen je za pružanje obaveštajne podrške jedinicama na terenu, izviđanjem, prikupljanjem i taktičkom eksploatacijom oružja, opreme i drugog materijala koji je pronađen, zarobljen ili stečen širom sveta. Bataljon izvodi obuku o inostranom naoružanju, vozilima

²⁸ Scientific and Technical Intelligence Community (S&TI community), u tekstu skraćeno HTO3.

²⁹ Field Manual 34-54 „Technical intelligence”, *Headquarters, Department of the Army*, Washington, DC, 30.01.1998, p. 2-1.

³⁰ FM 2-22.401, „TECHINT Multi-service tactics, techniques, and procedures for technical intelligence operations”, *Air, land, sea application center*, DOD USA, 09.06.2006, p. 1-2.

³¹ U daljem tekstu skraćeno VOb.

³² Foreign Materijel Intelligence Battalion.

³³ Arnold, D. R.: „The 203d MI Battalion (Technical Intelligence) in Operation Iraqi Freedom”, *Military Intelligence Professional Bulletin*, Januar-March 2005, p. 41.

i drugoj opremi. Njegova misija tokom konflikta i rata jeste da izvodi pravovremenu obaveštajnu podršku koja proističe iz eksploatacije naoružanja, opreme i drugog materijala pronađenog, zarobljenog i stečenog unutar zone operacija. Ova jedinica može se rasporediti širom sveta, a odgovorna je i za dostavljanje informacija komandirima i komandan-tima na taktičkom nivou i drugim relevantnim korisnicima.³⁴ Samim tim, zahteve za izvođenje obaveštajnog rada dobija i od komandanata borbenih jedinica i od vođa sa nacionalnog nivoa.³⁵ U svom sastavu ima:³⁶ komandu i komandnu četu, četu za prikupljanje materijala, četu za eksploataciju, "C" tim za prikupljanje (detašman Mornaričkog tehničkog centra), "D" tim za prikupljanje (detašman analitičara obaveštajnog rada merenja i označavanja). Četa za prikupljanje materijala u svom sastavu ima tri tima za prikupljanje. Timovi su popunjeni obučanim vojnicima analitičarima, koji su zaduženi za inicijalnu identifikaciju i obradu protivnikovog NVO, a na osnovu zahteva za prikupljanje. Takođe, timovi pomažu i nadgledaju evakuaciju NVO prema elementima za obradu. Četa za eksploataciju sastoji se i od timova analitičara. Na čelu tima nalazi se komandir, a u okviru tima su analitičari različitih specijalnosti i to za: sisteme naoružanja, gusenična vozila, vozila točkaše, NHB opremu, sisteme za upravljanje vatrom, sisteme za upravljanje vatrom u avijaciji, presretačku i ometačku opremu, komunikacijsku opremu, medicinsku opremu i protivoklopne vođene rakete. "C" tim izvodi inicijalnu identifikaciju i obradu protivnikovog mornaričkog NVO. "D" tim pridodaje se timovima za prikupljanje radi obavljanja početnih analiza vezanih za obaveštajni rad merenja i označavanja.

Na terenu se načelno uspostavlja Centar za eksploataciju zarobljenog materijala³⁷ u kojem se vrši obrada materijala na taktičkom i operativnom nivou i priprema za slanje prema obaveštajnim centrima u SAD radi obrade na strateškom nivou. Lokaciju CEZM određuje komandant kojem je jedinica potčinjena na terenu. Ona bi načelno trebalo da bude razmeštena u neposrednoj blizini Centra za eksploataciju dokumenata,³⁸ Centra za ispitivanje i debriefing³⁹ i Područja za čuvanje zarobljene municije.⁴⁰ U CEZM ulaze komanda i komandna četa i četa za eksploataciju. Združeni centar za eksploataciju zarobljenog materijala⁴¹ formira se ako u njega ulaze i delovi za tehnički obaveštajni rad drugih vidova oružanih snaga, dok se Kombinovani združeni centar za eksploataciju zarobljenog materijala⁴² formira ako su u njegov rad uključeni pripadnici država saveznika. Misija svih centara je ista. CEZM ima ulogu centralnog organa za zarobljeno NVO neprijatelja i eksploataciju materijala na bojištu. Kao takav on:

- uspostavlja procedure za obradu i evakuaciju materijala u koordinaciji sa J-4,

³⁴ FM 2-22.401, „TECHINT Multi-service tactics, techniques, and procedures for technical intelligence operations”, *Air, land, sea application center*, 09.06.2006, p. II-1.

³⁵ FM 2-22.401, „TECHINT Multi-service tactics, techniques, and procedures for technical intelligence operations”, *Air, land, sea application center*, 09.06.2006, p. V-1.

³⁶ Field Manual 34-54 „Technical intelligence”, *Headquarters, Department of the Army*, Washington, DC, 30.01.1998, p. 3-3.

³⁷ Captured Materiel Exploitation Center (CEMC), u daljem tekstu skraćeno CEZM.

³⁸ Joint Document Exploitation Center (JDEC).

³⁹ Joint Interrogation and Debriefing Center (JIDC).

⁴⁰ Captured Ammunition Holding Area (CAHA), u daljem tekstu skraćeno CAHA.

⁴¹ Joint Captured Materiel Exploitation Center (JCMEC).

⁴² Combined Joint Captured Materiel Exploitation Center (CJCMEC).

- izrađuje i dostavlja taktičke obavještajne izveštaje i preliminarne tehničke izveštaje,
- nadgleda i rukovodi prikupljanjem materijala po prioritetu,
- obezbeđuje i održava popis celokupnog zarobljenog NVO neprijatelja,
- pomaže u organizovanju i izvođenju evakuacije NVO neprijatelja sa bojišta radi dalje obrade.

Komandant bojišta podržava aktivnosti CEZM pridodavanjem jedinica za obezbeđenje, eksperata za minsko-eksplozivna i ubojna sredstva, transportnih sredstava i drugih neophodnih elemenata radi izvršenja postavljenih zadataka. Komandanta i njegovog zamenika imenuje Odborbena obavještajna agencija (DIA) i odgovorni su za sveobuhvatne operacije i administraciju CEZM-a. Zavisno od uloge centra on se načelno sastoji od sledećih sekcija: Operativnog centra (zaduženog za planiranje i koordinaciju svih trenutnih i planiranih operacija uključujući raspoređivanje timova za prikupljanje), Centra za podršku (odgovornog za administrativnu i logističku podršku svim elementima CEZM), Centra za skladištenje, Komunikacionog centra, Centra za eksploataciju, oficira za vezu.⁴³ Oficir za vezu odgovoran je za obradu NVO na bojištu i dostavljanje informacija iz početnih izveštaja komandantu na terenu. On vrši koordinaciju sa komandantom bojišta radi transporta NVO sa terena do CEZM-a. Oficiri za vezu pridodaju se svakoj od jedinica koja je pod komandom komandanta bojišta.

CEZM i timovi za tehnički obavještajni rad proizvode tehničke obavještajne izveštaje i druge produkte koji se dostavljaju u J-2 putem prenosnih ili stacionarnih sistema za prenos podataka na daljinu, kao što su telekomunikacioni sateliti i različite vrste računarskih mreža. Prilikom raspoređivanja CEZM-a primenjuju se sledeće procedure:

- identifikacija. Manevarske jedinice identifikuju i izveštavaju o sumnjivom NVO koje ima obavještajnu vrednost putem izveštaja SALUTE.⁴⁴ Timovi za tehnički obavještajni rad mogu biti poslani na teren da potvrde tačnost identifikacije i izveštaja. Oni će, takođe, izvršiti planiranje izvođenja zadataka na strateškim objektima i lokacijama radi identifikacije NVO po glavnoj listi zahteva;

- procena. Kada je sredstvo identifikovano, CEZM procenjuje NVO kako bi odredio njegovu obavještajnu vrednost. Posebno se analiziraju nadogradnje i modifikacije sistema radi uočavanja potreba detaljne obrade;

- prikupljanje. Sva identifikovana sredstva koja imaju obavještajnu vrednost biće popisana. Zatim se vrši transport do CEZM ili CAHA. Municija će biti transportovana u SANA, a sva druga sredstva u CEZM. Sva sredstva biće podvrgnuta ograničenoj eksploataciji na licu mesta;

- obrada. Obradom se teže utvrditi tehničke karakteristike NVO. Izveštaji koji se dobijaju obradom dostavljaju se štabu na terenu, Odborbenoj obavještajnoj agenciji i drugim obavještajnim agencijama na strateškom nivou;

- prenos i distribucija. Informacije se od CEZM do nacionalnih obavještajnih centara prenose u roku od 24 do 48 sati kako bi se zadovoljili zahtevi (sl. 1).

- evakuacija. Evakuacija zarobljene neprijateljeve NVO zasnovana je na prioritetima ustanovljenim u glavnoj listi zahteva.⁴⁵

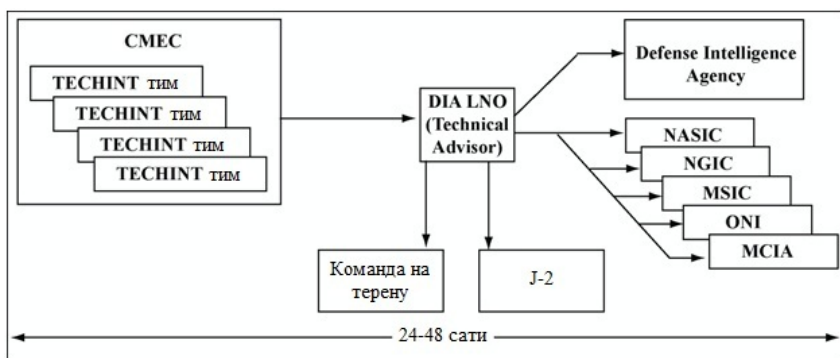
⁴³ Scientific and Technical Intelligence Liaison Officers (STILOs).

⁴⁴ Izviđački i obavještajni izveštaj o vizuelnom kontaktu koji se piše po sledećem obrazcu: veličina (size), aktivnosti (activity), lokacija (location), jedinica (unit), vreme (time) i oprema (equipment).

⁴⁵ Master requirements list.

Uloga i zadaci tehničkog savetnika Odbrambene obaveštajne agencije⁴⁶

Tehnički savetnik Odbrambene obaveštajne agencije primarno je element J-2 štaba koji je odgovoran za tehnički obaveštajni rad i kontrolu zahteva za zarobljene neprijateljeve NVO u CEZM. Obezbeđuje odgovarajuću koordinaciju neophodnu za postizanje maksimalno efikasnog prikupljanja, procene i obrade zarobljenog neprijateljevog NVO. Ukratko, on vodi brigu o tome da i nacionalni zahtevi sa terena za prikupljanje neprijateljevog NVO budu zadovoljeni.

Slika 1 – Tok podataka od CEZM do nacionalnih obaveštajnih centara⁴⁷

Izazovi asimetričnog ratovanja

Želja za borbom i pored tehničke nadmoći neprijatelja primoravala je slabije strane na vođenje gerilskih dejstava tokom čitave istorije ljudskog roda. Svoju inferiornost u naoružanju i tehnici gerilci su nastojali da nadomeste na različite načine. Jedan od načina su improvizovana sredstva među kojima se najviše ističu improvizovane eksplozivne naprave.⁴⁸ One se odlikuju jednostavnošću izrade, raznovrsnošću dizajna i velikim razornim dejstvom. Sve to usložava načine protivdejstva i postavlja izazov pred analitičare tehničkog obaveštajnog rada.

Raketni i svemirski obaveštajni centar je jedna od kancelarija Odbrambene obaveštajne agencije. Centar je zadužen za obradu obaveštajnih podataka iz svih izvora po pitanju inostranog naoružanja, pre svega namene, taktičko-tehničkih karakteristika, borbenih osobina i postupaka pri izvođenju marševskih i borbenih radnji. Konkretnije, cilj rada je produkovanje naučnih i tehničkih obaveštajnih procena stranih raketnih sistema, svemirskih programa i relevantnih struktura komandovanja i kontrole. Ove ekspertize služe svima – od boraca na prvoj liniji, stručnjaka za razvoj naoružanja, do ministra odbrane i donosioca političkih odluka i struktura bezbednosti u državi.⁴⁹ Centar je trenutno fokus-

⁴⁶ DIA LNOs (Technical Advisors).

⁴⁷ FM 2-22.401, „TECHINT Multi-service tactics, techniques, and procedures for technical intelligence operations”, *Air, land, sea application center*, 09.06.2006., p. V-6.

⁴⁸ Improvised explosive device, u daljem tekstu IEN.

⁴⁹ Morrison, L.: „Enemy weapons to be analyzed at new Redstone facility”, www.waff.com, 03.12.2012.

ran na proučavanje: terorističkih pretnji lakim raketnim naoružanjem, pretnju balističkim raketama kratkog dometa, pretnju raketama zemlja-vazduh dugog dometa koje mogu ugroziti prevlast SAD i saveznika u VaP-u i antisatelitsko naoružanje.

Raketni i svemirski obaveštajni centar smešten je u Kompleksu za obradu eksplozivnih ubojnih sredstava.⁵⁰ Naoružanje koje je dospelo u ruke američkih ili savezničkih vojnika donosi se u ovaj kompleks radi proučavanja. Improvizovane naprave stvaraju dodatne teškoće u radu, jer za njih ne postoje priručnici za rukovanje. Odgovorom na pitanje: „Kako neka naprava funkcioniše?“, ovaj odsek može proizvesti protivoružje. To zahteva analize različitih aspekata šta jedan sistem čini operativnim, a zatim načine pomoću kojih se može boriti protiv te naprave. Podaci se dobijaju iz različitih izvora i to putem: tehničkog obaveštajnog rada, elektronskog izviđanja, obaveštajnog rada sa ljudima, obaveštajnog rada javnih izvora, slikovnog obaveštajnog rada, obaveštajnog rada merenja i označavanja i sl. Obrada sistema naoružanja vrši se pored analize dobijenih obaveštajnih podataka i izvođenjem modeliranja i simulacijama, primenjenim istraživanjima, fizičkim analizama i na osnovu prethodnih analitičkih iskustava. U konkretnom slučaju za improvizovane eksplozivne naprave cilj je da se pronađu i odrede slabe tačke oružja i zajedničke osobine, tj. obrasce proizvodnje i upotrebe. Uzajamnim delovanjem sa korisnicima informacija razvijaju se taktike borbe i protivmere.

Privatne kompanije

U SAD postoje i privatne kompanije koje se bave obukom obaveštajnih timova koji izučavaju strani NVO. To su kursevi čije je plan i program u skladu sa standardima NATO-a i OS SAD. Na kursovima za operativce i inspektore za uklanjanje eksplozivnih naprava razvijaju se veštine neophodne za bavljenje ispitivanja okruženja posle incidenta sa IEN. Uloga ovih timova jeste da prikupljaju, sređuju, procenjuju i dostavljaju informacije o neprijateljevom naoružanju. Oni treba da na vreme dostave tačne i potpune izveštaje, a posebno taktičko-tehničke podatke o samom sredstvu. Ogromne količine dokaza ostaju na mestu incidenta i mogu biti iskorišćeni za: upoznavanje sa komponentama oružja, eksploziva i IEN; sa terorističkim ili pobunjeničkim akcijama; za razumevanje pretnji, tj. iskorišćavanje forenzičkih informacija radi utvrđivanja modela koji se ponavljaju u napadima, a radi presecanja lanaca snabdevanja i hvatanja počinitelja. Kursevi se organizuju širom sveta, a zavisno od zahteva korisnika i u područjima borbenih dejstava. Traju od 18 dana i duže, zavisno od zahtevanog stepena znanja i veština. Obuka najčešće uključuje i opremanje korisnika sa uređajima za pronalaženje i prikupljanje dokaza, opremom za merenje i određivanje položaja i zaštitnom opremom.

Zaključak

Obaveštajnoj delatnosti uvek je pridavan veliki značaj, a zbog ratova na početku XXI veka postao je još veći. Asimetrični sukobi uneli su jednu novu dimenziju u oružanu borbu, a to su improvizovana sredstva. Ona se ne proizvode serijski i nemaju pravila upotrebe. Samim tim, proučavanje neprijateljevog naoružanja i vojne opreme radi preduzimanja protivmera postaje

⁵⁰ Explosive Ordnance Exploitation Operations Complex.

složeno. Sjedinjene Države predstavljaju primer uložених ljudskih i materijalnih kapaciteta radi predupređenja tehnološkog iznenađenja na svim nivoima komandovanja. Iako pojedinačno oružje ili tehnologija retko znače razliku između konačne pobede ili poraza, ipak to može dati jednoj od strana u ratu odlučujuću prednost na bojištu. Takođe, buduće tehnološki sofisticirano bojište zahtevaće stručno obučene i opremljene timove za prikupljanje i delimičnu obradu neprijateljevog NVO, kao i naučnoistraživačke centre i institute, pa i privatne kompanije. Uloga svih ovih institucija na taktičkom nivou je zaštita snaga, a na strategijskom širok spektar delovanja – od borbe protiv terorizma do sprečavanja agresije druge države.

Literatura

- [1] Annual Report to Congress on Foreign Economic Collection and Industrial Espionage 2005., US National Counterintelligence Executive, *Office of the Director of National Intelligence*, 2005.
- [2] Arnold, D. R.: „The 203d MI Battalion (Technical Intelligence) in Operation Iraqi Freedom”, *Military Intelligence Professional Bulletin*, Januaru-March 2005.
- [3] Badovinac, D.: „Obaveštajno obezbeđenje – skripta za pitomce VA”, CVVŠ, 1979.
- [4] Bolin, L. Robert: „Army Technical Intelligence Chronology”, *University of Nebraska-Lincoln*, Lincoln, NE, 2005.
- [5] Bžežinski, Z.: „Velika šahovska tabla”, CID, Podgorica, 1999.
- [6] Ристић, С.; Алексић, Р.: „Вујаклија – лексикон страних речи и израза”, Просвета, Београд, 1980.
- [7] Grupa autora: „Defense Industrial Security: Weaknesses in U.S. Security Arrangements With Foreign-Owned Defense Contractors”, *U.S. General Accounting Office*, GAO/NSIAD-96-64, February 1996.
- [8] Група аутора: „Introduction To Battlefield Technical Intelligence”, *US Army Intelligence Center*, Fort Huachuca, January 1998.
- [9] Grupa autora: „Obaveštajno obezbeđenje borbenih dejstava oružanih snaga”, Udžbenik za vojne škole, SSNO, VIZ, Beograd, 1980.
- [10] Grupa autora: „Pravilo obaveštajno obezbeđenje oružanih snaga”, SSNO, VIZ, Beograd, 1987.
- [11] Grupa autora: „Taktika 2 – udžbenik za vojne akademije”, VIZ, Beograd, 1981.
- [12] „Economic Espionage Act of 1996”, *United States Department of Justice Criminal Division*, February 27, 2013.
- [13] Joint Publication 1-02, „Dictionary of Military and Associated Terms”, *U.S. Department of Defense*, 15.10.2011.
- [14] „Operations Security Intelligence Threat Handbook”, Section 2: Intelligence Collection Activities and Disciplines, *Interagency OPSEC Support Staff (IOSS)*, May 1996.
- [15] Porteous, S.: „Commentary No. 46: Economic Espionage (II)”, *Canadian Security Intelligence Service*, July 1994.
- [16] Porteous, S.: „Commentary No. 59: Economic / Commercial Interests and Intelligence Services”, *Canadian Security Intelligence Service*, Commentary series, July 1995.
- [17] Smith, R.: „HUMINT vs TECHINT”, www.cp.noym.net, 11.07.2007.
- [18] Field Manual 2-0, „Intelligence”, *Department of the Army*, Washington, DC, mart 2010.
- [19] Field Manual 2-22.401, „TECHINT Multi-service tactics, techniques, and procedures for technical intelligence operations”, *Air, land, sea application center*, DOD USA, 09.06.2006.
- [20] Field Manual 34-54 „Technical intelligence”, *Headquarters, Department of the Army*, Washington, DC, 30.01.1998.